

Ullrich Junker

**Trzy krzyże pokutne
w dawnym kościele Maryjnym
i przy kaplica św. Anny
w Hirschbergu / Jeleniej Górze**

© im April 2020
Ullrich Junker
Mörikestr. 16
D 88285 Bodnegg
Tłumaczył Henryk Dąbkiewicz

Trzy Krzyże pokutne w dawnym kościele Maryjnym i kaplicy św. Anny w Jeleniej Górze

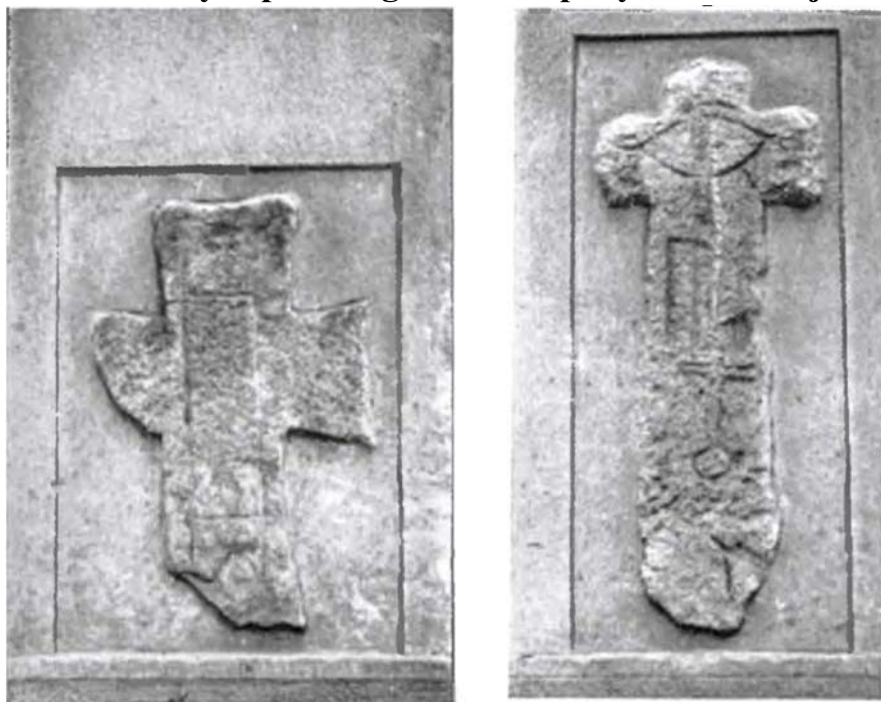
Kamienne krzyże są zwykle określane w języku narodowym jako "krzyże morderstwa lub pokuty". Są kamiennymi świadkami średniowiecznego prawa. W ciągu ponad dwudziestoletniej działalności kolekcjonerskiej Max Hellmich badał te kamienne krzyże ¹ na Śląsku i udokumentował je w książce. Jednak nie był w stanie zidentyfikować tych trzech krzyży pokutnych. Prowadząc swoje badania, w starych materiałach Hellmich nie znalazł żadnych dowodów na istnienie tych trzech kamiennych krzyży. Większość kamiennych krzyży została wzniesiona w XIV – XV wieku i dla tego okresu w dużej mierze należą do obszaru jurysdykcji. Świadczą o tym wciąż skąpo zachowane kontrakty pokutne. Zgodnie z nim sprawca (sprawcy) został skazany na kilka aktów pokuty, na przykład za nieumyślne spowodowanie śmierci, takie jak msze za duszę, ofiary ze świec i wosków, jedną lub więcej pielgrzymek, np. do Rzymu lub innych miejsc pielgrzymkowych. Ponadto sprawca musiał zapłacić grzywny pozostałym przy życiu osobom pozostającym na utrzymaniu zabitego mężczyzny, a także władzom. Trzeba

¹ Max Hellmich, *Steinerne Zeugen mittelalterlichen Rechtes in Schlesien – Steinkreuze, Bildstöcke, Staupsäulen, Galgen, Gerichtstische*, Liegnitz 1923.

było odprawić publiczną pokutę i pokutę przy grobie zmarłego w rocznice, a w wielu przypadkach postawienie krzyża pokutnego, zwykle na miejscu zbrodni lub na najbliższej ścieżce lub rozstaju dróg.

Dopiero "Karny Kodeks Sądowy" wydany przez cesarza Karola V w 1532 roku, pierwszy niemiecki cesarski kodeks karny z kodeksem postępowania karnego (znanym jako "Carolina"), stopniowo ten rodzaj jurysdykcji zaczął zastępować stare zwyczajowe prawo. W ten sposób stopniowo przeważa oskarżenie ze strony zwierzchnictwa cesarskiego. Jednak kamienne krzyże zachowały się tu i ówdzie aż do XVIII wieku; Był to wyraźny dowód na to, że kamienna pokuta było aktem odkupienia winy i jak bardzo ten gatunek wciąż pozostał zakorzeniony w ludziach.

Dwa krzyże przebłagalne w Kaplicy Mariackiej

Die Sühnekreuze an der Hirschberger Marienkirche

Do 1934 roku te dwa krzyże przebłagalne (pokuty) były ukryte. Podczas prac remontowych w 1934 r. trzeba było całkowicie usunąć stary tynk. W trakcie tych prac odkryto dwa wmurowane w mur krzyże przebłagalne po stronie północnej. Krzyże te były sprawdzane natychmiast po ich odsłonięciu, aby zdecydować, czy mogą być widoczne podczas ponownego tynkowania. Spowodowało to konieczność przesunięcia krzyży nieco na zachód w stosunku do ich pierwotnego położenia oraz lizenowej konstrukcji muru i umieszczenia ich w nowym miejscu.

Posunięte zostały tak daleko, że znalazły się nieco ponad grubą warstwą tynku.

Na podstawie usytuowania kościoła w pobliżu drogi prowadzącej do Wrocławia można przypuszczać, że krzyże znajdowały się na poboczu drogi przed 1727 lub 1737 rokiem, być może w bezpośrednim sąsiedztwie kaplicy poświęconej w 1543 roku, co zresztą było bardzo częstym miejscem. Ponieważ oba krzyże były zamurowane reliefową stroną skierowaną do przodu, być może nie były one uważane za mile widziany materiał kamienny, ale może był zamiar, aby najpierw pozostawić je widocznymi, dopiero później je otynkować. Są to dwie różne formy. Większa, o wysokości 120 cm, szerokości 52 cm, przedstawia długą pionową belkę, która przecina się z krótszą poprzeczką w górnej kwincie. Materiałem jest granit karkonoski. Jako nacięcie dla przedstawienia narzędzia zbrodni wyraźnie widać pionowo umieszczoną kuszę z lewostronnym napinaczem, a po prawej pod nią nieco skośny miecz umieszczony na głowicy. Egzemplarz jest stosunkowo dobrze zachowany. Z kolei mniejszy krzyż, również wykonany z karkonoskiego granitu, wysokości 88 cm, szerokości 56 cm, jest bardziej zniszczony, ponieważ prawie całkowicie brakuje lewego ramienia krzyża i części stopy. Pod względem kształtu jest to krzyż łaciński z prętami w kształcie gwiazdy. Na razie rzeźby są nieczytelne. To, że dwa równoległe pionowe rowki, które są połączone u góry i u dołu dwoma poprzecznymi rowkami, może być interpretowane jako drabina, wydaje się równie wątpliwe

wobec braku dalszych poprzecznych szczebli, tak jak drabina ma niewiele wspólnego z narzędziami zbrodni. Ponadto w lewym pionowym rowku znajdują się dwie małe krótkie poprzeczne rzeźby skierowane w dół na dole, które mogły być również obecne po prawej stronie. Śląski materiał reprodukowany przez Maxa Hellmicha nie zawiera żadnego ryciny, która mogłaby służyć do porównań.²

W każdym razie odkrycie tych dwóch krzyży pokutnych jest ważne, a ich publikacja może stanowić przyczynek do prac badawczych Maxa Hellmicha i jego opracowania kamiennych świadków średniowiecznego prawa na Śląsku.³

² Hellmich, *Steinerne Zeugen mittelalterlichen Rechtes in Schlesien, Liegnitz* 1923. Abdruck aus den *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde*. (1930).

³ Por. reprodukcja kamiennych krzyży i kilka krótkich fundamentalnych uwag na temat związków między krzyżami pokutnymi a starogermańskim światem idei, w: *Beobachter aus dem Riesengebirge*, Nr. 100, vom 30.4.37: Herbert Vogt *Steinzeugen von vergangenem Recht*. (*Altschlesische Blätter*, 12. Jahrgang 1937, Nr. 5/6, Seiten 148-152 / Sonderheft zum Tod von Max Hellmich).

Krzyże pokutne w kaplicy św. Anny

Krzyż pokutny jest na początku ledwo rozpoznawalny.

Na froncie pod oknem ołtarza znajduje się prawie niewidoczny krzyż prześlągalny. Zanim przekop obronny został zasypany, był on dobrze widoczny. Z 4 strzelnic po stronie do rowu obronnego widzimy, że kaplica Annów była kościołem warownym. Według starych dokumentów przekop obronny miał głębokość ponad 6 m.

Krzyż pokutny

Na małym słupie lampy widać dolne ramię krzyża.

Kaplica św. Anny po lewej stara wieża bramna,
po prawej przy oknie 4 otwory strzelnicze.

Luk